

gradova. Složit ćemo se s autorom koji nam je svojim velikim djelom dao kvalitetan i potpun uvid u sve aspekte našeg antičkoga grada.

Inga Vilogorac

**SIRMIUM – GRAD CAREVA
I MUČENIKA. SABRANI
RADOVI O ARHEOLOGIJI
I ISTORIJI SIRMIJUMA.**

VLADISLAV POPOVIĆ. EDICIJA BLAGO
SIRMIJUMA, KNJ. 1. UR. DUŠAN
POZANOVIĆ. SREMSKA MITROVICA:
BLAGO SIRMIJUMA – BEOGRAD:
ARHEOLOŠKI INSTITUT, 2003., 364.
STR., ĆIR.

Zbornik tridesetak temeljnih radova akademika Vladislava Popovića (1930.-1999.) posvećenih nekadašnjoj panonskoj prijestolnici tiskan je kao prva knjiga novopokrenute serije “Blago Sirmijuma”. Pokretanje tog niza s ciljem “promocije kulturne i povijesne baštine Sirmija”, rezultat je suradnje kulturnih djelatnika iz Srijemske Mitrovice i djelatnika Arheološkog instituta SANU iz Beograda, okupljenih oko istoimenog projekta. Ideja vodilja izdavača prve knjige bila je da, prije svega, znanstvenom ali i širem zainteresiranom čitateljstvu učine dostupnima radove V. Popovića od kojih su mnogi tek ovom prilikom po prvi puta prevedeni na srpski jezik.

Sirmium – grad careva i mučenika rezultat je plodnog znanstvenog rada autora, koji je preko 35 godina (1962.-1999.) vodio arheološka istraživanja u Sirmiju. Vladislav Popović bio je ne samo jedan od najboljih poznavatelja sirmijske prošlosti već je i svojim utjecajem doprinio tome da se ugledne institucije kao *Smithsonian Institute* iz Washingtona ili *Ecole Française de Rome* aktivno pridruže beogradskom Arheološkom institutu SANU, Muzeju Srema i Zavodu za zaštitu spomenika kulture iz Sremske Mitrovice u arheološkim istraživanjima nekadašnje panonske prijestolnice. V. Popović bio je također jedan od utemeljitelja “Centra za arheološka istraživanja i dokumentaciju Sirmijuma”, te pokretač i dugogodišnji urednik periodičkih publikacija *Sirmium* i *Caričin grad*.

Radovi u zborniku razdijeljeni su u pet tematskih dijelova: *Uvod, Arheološka istraživanja Sirmijuma, Sirmijum – kasnoantički grad, Hrišćanski Sirmijum, Numizmatički izvori za istoriju Sirmijuma*. Autorovim studijama pridružena je i kratka bibliografija [7], detaljna bibliografija (9-18), te predgovor Noëla Duvala “Vladislav Popović et Sirmium (1962-1999)” (francuski izvornik i srpski prijevod) [19-34]. Uz velik broj fotografija, zemljovida i tlocrta autora i njegovih suradnika, zborniku su pridodani prilozi: “Osnovna bibliografija o Sirmijumu” [347-354], te “Plan istraženih arheoloških lokaliteta Sirmijuma do 1999. godine” [362-363].

Uvod se sastoji od autorova pregledna rada “Sirmijum – koegzistencija antičkog i suvremenog grada” [37-40] iz 1972., u kojem autor iznosi probleme

zaštite sirmijskih lokaliteta unutar suvremene gradske jezgre, i "Sirmijum-grad careva i mučenika" tiskan 1993., u kojem autor sažima činjenice iz povijesti kasnoantičkog grada i njegova ponovnog otkrića nakon 18. st.

Arheološka istraživanja Sirmijuma uključuju Popovićeve rane radove, nastale kao rezultat intenzivnih istraživanja provedenih tijekom 60-ih godina 20. st. st. Radovi "Sirmium u 1962. godini"; "Sirmium, Sremska Mitrovica - rimski grad (1963)"; "Sirmium, Sremska Mitrovica - rimski grad (1964)"; "Sirmium, Sremska Mitrovica - rimski grad (1965)" [53-73], kratki su izvještaji mladog istraživača o najnovijim otkrićima postignutim u arheološkim kampanjama Arheološkog instituta SANU tijekom 1962.-1967. "Sirmium, Sremska Mitrovica, lok. "Zidine" ili "Širingrad" u Mačvanskoj Mitrovici-Rano-srednjovekovna arhitektura (1966)" [79-80] izvještaj je o počecima istraživanja srednjovjekovnog Sirmija i njegove okolice, prvenstveno o otkriću kulturnog središta s južne strane Save. Nešto detaljniju interpretaciju otkrića u Mačvanskoj Mitrovici iznio je autor u radu "Sirmium-Mitrovica (Sremska i Mačvanska) (1967)" [81-86] u kojem je, uzimajući u obzir hipotezu I. Bobe o Sirmiju kao središtu tzv. Velike Moravske, zaključio kako je crkva na lokalitetu "Širingrad" bila posvećena sv. Ireneju te razmotrio i pretpostavke o Metodijevom grobu i episkopalnoj bazilici. Izvještaj "Sremska Mitrovica - Sirmium (1969)" [87-89] napisan u suradnji s E. Ochenschlagerom donosi rezultate istraživanja izvršenih tijekom ljeta 1967. uz pomoć arheologa sa sveu-

čilišta *Denison* (Granville, Ohio) i *New York City University*. Izvještaj "Iskopavanja u Sirmijumu, Jugoslavija (1973)" [91-99] svjedoči, ne samo o mnogobrojnim novim nalazima, nego i sve većem udjelu stranih arheologa u istraživanju. Naime u razdoblju 1967.-1973. u Sirmiju, uz već navedene američke arheologe, kopaju i stručnjaci sa *Smithsonian Insitut* (Washington). Članak "Jugoslovensko-francuska istraživanja Sirmijuma 1973. godine" (1975) [101-112] (autori Dj. Bošković, N. Duval, P. Gros i V. Popović) svjedoči o daljoj internacionalizaciji istraživanja.

U drugom tematskom dijelu, *Sirmijum – kasnoantički grad* predstavljeni su, uz detaljne prikaze pojedinih lokaliteta i građevina (usp. "Kasnocarski hipodrom u Sirmijumu" (1976) [157-177]; "Stanica beneficijara u Sirmijumu" (1989) [187-191]; Svetilište beneficijara u Sirmijumu (1993) [193-197]) i autorovi raniji sintetski radovi: "Sirmijum - carski grad" (1969) [115-120]; "Pregled topografije i gradske strukture Sirmijuma u doba Kasnog Carstva" (1971) [121-145]) (s detaljnim tlocrtima dotad otkrivenih građevina), "Glavne etape urbanog razvoja Sirmijuma" (1977) [147-156] (s preglednim crtežima razvoja urbane jezgre), te "Igre u Sirmijumu" (1981) [179-185]. Za ovu skupinu radova karakteristična je autorova sve češća konzultacija pisanih izvora, te, odabir janso ukazuje na to kako je, nakon temeljitih arheoloških istraživanja autor usmjerio svoj interes sve širem krugu povijesnih problema.

Iznesenu ocjenu potvrđuje treći dio zbornika, *Hrišćanski Sirmijum*, u kojem prikupljeni radovi ukazuju ne samo na

“kronološko” pomicanje autorovih interesa prema sve kasnijem razdoblju i intenzivnijem tematskom usmjeravanju prema problemima ranokršćanskog Sirmija već i znakovitom širenju autorovih perspektivi. Poznati rad “Južnodunavske provincije u kasnoj antici od kraja 4. do sredine 5. veka” (1987) [201-237] uz velik broj dotaknutih problema, možda je najviše upečatljiv po autorovom, ponešto kontroverznom doprinosu raspravi o podrijetlu kulta sv. Dimitrija, naime hipotezi o postojanju dva paralelna kulta sv. Dimitrija u Sirmiju i Solunu. “Kult svetog Dimitrija Soluskog u Sirmijumu i u Raveni” (1998) [279-289] tekst je nastupnog predavanja V. Popovića prilikom izbora za redovnog člana SANU u svibnju 1995. godine, odnosno skraćeni i ponešto modificirani prijevod prethodne studije. Analizirajući sirmijska kulturna mjesta vezana uz mučenika sv. Ireneja, autor u radu “Blaženi Irenej, prvi episkop Sirmijuma” (1993) [259-263] povezuje arheološku građu i hagiografske izvore, te raspravlja o mogućem kontinuitetu kulta sv. Ireneja u ranom srednjem vijeku. U radu “Posljednji episkop Sirmijuma” (1975) [265-278] V. Popović na temelju rijetkih pisanih izvora o Sirmiju tijekom 6. st. osvjetljava životni put posljednjeg sirmijskog biskupa Sebastijana.

U studiji “Dezintegracija i ruralizacija grada u istočnom Iliriku od 5. do 7. veka n.e.” (1982) [239-258] autor uspoređujući nalaze iz Sirmija s analognim nalazima iz nekoliko gradova s područja Istočnog carstva razmatra procese u gradovima istočnog Ilirika tijekom kasne antike i ranog srednjeg vijeka. Temama

iz ranosrednjovjekovne povijesti Panonije posvećeni su radovi “Sirmijska episkopija i srednjovjekovna crkva na Balkanu” (1980) [291-296]; “Metodijev grob i episkopska crkva u Mačvanskoj Mitrovici” (1980) [297-306] i “Kulturni kontinuitet i literarna tradicija u crkvi srednjovjekovnog Sirmijuma” (1980) [303-306]. Sva se tri rada temelje na interpretaciji arheoloških nalaza iz Mačvanske Mitrovice.

Posljednji tematski dio zbornika, *Numizmatički izvori za istoriju Sirmijuma*, sadrži tri prikaza sirmijskih numizmatičkih zbirki. “Ostava zlatnog novca iz Sirmijuma” (1975) [309-323] prikaz je i analiza 33 novčića (iskovanih između 317. i 337.) pronađenih 1973. u ostacima jedne sirmijske stambene zgrade. “Katalog vizantijskog novca iz Muzeja Srema” (1978) [325-342] katalog je stotinjak (uglavnom bronačnih) novčića pronađenih u Sirmiju i okolici. “Ostava anonimnih vizantijskih folisa iz Mačvanske Mitrovice” (1978) [343-344] kratak je prikaz nekoliko komada biznatskog novca iz 10. ili 11. st. pronađenih 1970. na južnoj savskoj obali.

Poznavatelja djela V. Popovića možda će iznenaditi što u zbornik, nije uvrštena i autorova studija koja bi svakako zasluživala da uđe u ovaj odabir: “Horra et thermes aux abords du rempart sud” (*Sirmium VII* (1977)). Ta je studija, prema riječima urednika ipak izostavljena prvenstveno radi svoje dužine, uz napomenu kako će, “prevedena na naš jezik naći mesto u jednoj od sledećih svezaka edicije *Blago Sirmijuma*.”

Uz još nekoliko manjih zamjerki, svakako je šteta što tematski popis literature “Osnovna bibliografija o Sirmijumu”

pokriva tek razdoblje do 1974. godine. Popis je, naime, preuzet iz *MEFRM* 86/1, (1974), te bi ga bilo korisno nadopuniti novijim radovima autora poput npr. R. Bratoža ili M. Jarak. Stoga zainteresiranog čitatelja stoga svakako treba uputiti na poglavlje posvećeno Panoniji u, nedavno tiskanom zborniku *The autonomous towns of Noricum and Pannonia*. Edd. Marjeta Šašel Kos i Peter Scherrer. *Situla* 42. Ljubljana: Narodni muzej Slovenije, 2004.

Zbornik *Sirmium – grad careva i mučenika* prikaz je ne samo životnog djela jednog zaslužnog istraživača već i pregled povijesti izuzetno plodnog razdoblja u povijesti istraživanja Sirmija. Urednici niza “Blago Sirmijuma” već su svojim prvim izdanjem učinili uslugu proučavateljima Sirmija i kasnoantičke Panonije. Skupivši na jednom mjestu relevantne radove V. Popovića, te najavljujući izdavanje i drugih monografskih studija o Sirmiju djelatnici okupljeni na projekta “Blago Sirmija” svakako su ispunili dio svoje nakane da učine “blago Sirmija” dostupnim širem čitateljstvu na čemu im svakako treba zahvaliti.

Trpimir Vedriš

**SIRMIUM I NA NEBU I NA ZEMLJI (1700 GODINA OD STRADANJA HRIŠĆANSKIH MUČENIKA)
ZBORNİK RADOVA**

EDICIJA BLAGO SIRMIJUMA, KNJ. 2.
UR. DUŠAN POZNANOVIĆ. SREMSKA MITROVICA: BLAGO SIRMIJUMA, 2004., 218 STR., ĆIR.

U godini izdavanja druge knjige u nizu “Blago Sirmijuma” obilježena je obljetnica sedamnaest stoljeća od završetka Dioklecijanovih progona. Bilo je za očekivati da će simbolična brojka okupiti istraživače antičke Panonije i kasnoantičke hagiografije, te potaknuti nastanak radova vezanih uz cara Dioklecijana ili srodnu panonsku problematiku. Godišnjica je zaista obilježena s nekoliko znanstvenih skupova: u Đakovu je 22.–23. listopada 2004. održan međunarodni simpozij “*Sirmijsko–Panonski mučenici*” povodom 1700 godina svetih srijemskih mučenika, a s tom su obljetnicom (iako indirektno) povezani i skupovi *Sedamnaest stoljeća zadarske Crkve* (održan u Zadru, 16.-19.11. 2004.), te *Dioklecijan, tetrarhija i Dioklecijanova palača o 1700 obljetnici postojanja* održan u Splitu. 19.–21. 9. 2005. Srijemska Mitrovica, odnosno djelatnici okupljeni oko projekta “Blago Sirmijuma”, pridružili su se obilježavanju te obljetnice izdavanjem zbornika radova *Sirmium i na nebu i na zemlji*. Valja odmah naglasiti da su radovi skupljeni u ovome zborniku isključivo pretisci već objavljenih radova više ili manje neposredno vezanih uz probleme ranokršćanskog Sirmija.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LVIII
Zagreb 2005.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LVIII, str. 1-244, Zagreb 2005.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša

Mirjana Gross

Tvrtko Jakovina

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje.

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb